

AZ IRODALOMKUTATÁS OKTATÁSÁNAK HELYZETE A MAGYAR MŰSZAKI EGYETEMEKEN ÉS FŐISKOLÁKON*

Frank Róza

Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára

A szakirodalomhasználati ismeretek terjesztésének a műszaki felsőoktatásban elfoglalt helyét a 169/1966. (MK 21.) MM sz. *miniszeri utasítás* [1] határozta meg. Ez előírja, hogy a könyvtárhasználat és az irodalomkutatás módszereit önálló tárgyként vagy más tárgy gyakorlati óráiba beépítve kell megismertetni a hallgatókkal. Az oktatásra szánt idő összességében 8–10 óra lehet. Az utasítás a szakirodalomkutatási gyakorlatok feltételeinek megteremtését az egyetemek központi könyvtárainak feladatává teszi.

Hasonló értelemben foglal állást a MN Elnöki Tanácsának 1976. évi 15. sz. *törvényerejű rendelete* [2], amely kimondja: „a felsőoktatási könyvtárak feladata . . . a hallgatók támogatása a szakirodalom használatának elsajátításában, az önálló ismeretszerzésben való jártasság és készség megszerzésében”.

Az ezzel kapcsolatos legújabb intézkedés 1984-ben jelent meg a Művelődési Közlönyben. „A felsőoktatási intézmény, könyvtára . . . útján gondoskodik a hallgatók könyvtárismereti és forrásismereti oktatásáról.” – írja elő a 204/1984. MM számú *útmutató* [3].

Mivel egy-egy tárgy bevezetését az egyetemek kari tanácsai rendelik el, a könyvtár feladata pedig az oktatás tárgyi és személyi feltételeinek biztosítása, a szóban

forgó rendelkezések végrehajtása az *egyetemek és egyetemi könyvtárak szoros együttműködését feltételezte*. Ha akár az egyetem, akár a könyvtár valahol kétségbe vonta a szakirodalomban való tájékozódás oktatásának szükségességét, ott mindjárt nehézségekbe ütközött, esetenként lehetetlenné vált a hallgatók szervezett eligazítása. Tudomásunk szerint eddig három műszaki egyetem – a Veszprémi Vegyipari Egyetem (VVE), a Soproni Erdészeti és Faipari Egyetem (SEFE), a Budapesti Műszaki Egyetem (BME) –, valamint három műszaki főiskola – a Kandó Kálmán Villamosipari Műszaki Főiskola (KKMF), a győri Közlekedési és Távközlési Műszaki Főiskola (KTMF) és a Bánki Donát Gépipari Műszaki Főiskola (BDGMF) – oldotta meg a szakirodalmi ismeretek oktatásának feladatát.

Annyi azonban a többi műszaki oktatási intézményben is megvalósult, hogy könyvtárunk az elsőéves hallgatókkal megismerteti a könyvtárhasználattal kapcsolatos legfontosabb tudnivalókat: a beiratkozás módját, a betűrendes katalógusok használatát, a könyvtár legegységesebb szolgáltatásait. A jobb tájékoztatás érdekében ezzel egyidőben könyvtárismertető füzeteket, szórólapokat osztanak ki. Ezt a munkát a könyvtáros munkatársak végzik – a karoktól érkező kérésekre.

* Milyen tapasztalatokkal rendelkezünk felsőoktatási intézményeinkben a szakirodalomkutatás oktatásával kapcsolatban? Erre a kérdésre keresett választ a KMK egyik szemináriuma 1984 októberében. Jelen cikk vázlatát ezen a rendezvényen elhangzott előadásunk képezi. Velem párhuzamosan foglalkozik a témakörrel az összes felsőoktatási és információs intézmény törekvéseit vizsgálva NÉMETH Zsófia, aki erről a témakörrel két közleményt is közzétett: A könyvtárhasználatra nevelés és a szakirodalmi oktatás egyes kérdései a felsőoktatási intézményekben = A MKE évkönyve 1983. p. 36–43.; Az információhasználók oktatásának helyzetéről = Könyvtári Figyelő, 30. köt. 6. sz. 1984. p. 607–617. Ez utóbbit egészíti ki MÁRTYÁN Gyula: Adalékok „Az információhasználók oktatásának helyzetéről” megjelent publikációhoz témájú írása (kézirat benyújtva a Könyvtári Figyelő szerkesztőségének).

A szakirodalom-kutatás oktatásának feltételei

Az irodalomkutatáshoz szükséges ismeretek (osztályozási rendszerek, referáló szolgáltatások használata stb.) oktatásának bevezetése az általános tájékoztatás megszervezésénél nagyobb terhet ró a könyvtárra. A sikeres munka érdekében megfelelő tárgyi, személyi és egyéb feltételekről kell gondoskodnia:

1. Olyan *helyiséget* kell biztosítani az adott időpontban érkező csoportok számára, amelynek felszereltsége oktatásra alkalmas. Itt kell elhelyezni a munkához szükséges *segédeszközöket*: az ETO-köteteket, referáló folyóiratokat, bibliográfiákat stb. Számolni kell

azzal, hogy az oktatás ideje alatt ez a helyiség más célra (kutatásra) nem használható.

2. Célszerű, ha az oktatást *olyan személy végzi, akinek könyvtárosi ismeretei mellett műszaki végzettsége van*. A szakirodalomkutatási gyakorlaton elhangzó példákat, megoldandó feladatokat ugyanis a műszaki életből kell venni, s a hallgatók által keresendő témák is szükségképpen műszaki jellegűek. A témák megértése és osztályozása műszaki könyvtárakban mérnöki szakismereteket igénylő feladat. A helyes osztályozással ugyanis lehetővé tesszük, hogy a hallgató a tulajdonképpeni irodalomkutatás megkezdésekor a kívánt irányba tudjon elindulni.
3. Gondot okozhat annak eldöntése, hogy *melyik félévben* kerüljön sor a szakirodalmi ismeretek oktatására. Ebben a kérdésben az egyetemek, főiskolák és könyvtárak vezetésének közösen kell állást foglalnia: a könyvtár csupán javasolni tudja az általa jónak vélt időpontokat, a végleges döntést a felsőoktatási intézmény vezető testülete hozza. A miniszteri utasítás szerint „a tantárgy lecke-könyvi felvételét a III. vagy magasabb évfolyamok részére kell egy félévre kötelezővé tenni . . . Ha ez a gyakorlati órák órakeretének felhasználásával nem lehetséges, akkor a szakdolgozat (záródolgozat), illetőleg a diplomamunka (diplomamunka) elkészítésére megállapított időszak első felére kell a tantárgy oktatását beállítani” [1].

1974-ben és 1981-ben a BME Központi Könyvtára felmérést készített a BME Gépészmérnöki Karának hallgatói között arra vonatkozóan, hogy mi a véleményük az oktatás hatékonyságáról [4]. Sokan úgy nyilatkoztak, hogy az lenne a legjobb, ha már az első évben megismerkedhetnének az irodalomkutatás alapjaival. Ezzel az állítással vitatkoznunk kellett: az első két évben a hallgatók alapozó tárgyakat tanulnak, amelyeknek tanulmányozása nem igényel külön irodalmat. A hallgatók érdekeltté tétele érdekében a már szaktantárgyakat is bevezető 5–7. félév javasolható az oktatás időpontjának. A Kar Dékáni Tanácsa ennek megfelelően az 5. félévre tette kötelezővé a szakirodalmi ismeretek mint tantárgy hallgatását.

4. Az oktatás hatékonyságát döntően befolyásolja a *hallgatók érdeklősége*. Ha ugyanis csak általánosságban hallanak a könyvtári rendszerekről, az irodalomkutatáshoz szükséges eszközök használatáról, ez ritkán rögződik bennük. Ha a gyakorlatokon általános jellegű feladatokat oldanak meg, nem érzik át a kutatás fontosságát. Ha viszont maguk választhatják meg azt a témát, amelynek irodalmát meg akarják keresni, akkor nagyobb kedvvel látnak munkához, jobban megjegyzik a tanultakat. Mindez tovább fokozható, ha maga a szaktanszék kéri számon tőlük a gyakorlaton készített bibliográfiát.
5. A fentiekén kívül fontos szerepet játszanak az oktatásban a könyvtárak, esetleg a karok által kiadott

könyvtárismereti és irodalomkutatási útmutatók. Ide tartoznak a könyvtár szolgáltatásait ismertető szórólapok, és az irodalomkutatás segédeszközeként megjelentetett jegyzetek. A miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem (NME), a VVE, a SEFE, a BME, a pécsi Pollack Mihály Műszaki Főiskola (PMMF), a KTMF, a NME Dunaújvárosi Kohászati és Fémipari Főiskolai Kara egyaránt megjelentetett ilyen jellegű kiadványokat attól függetlenül, hogy folyik-e szervezett szakirodalomkutatási oktatás vagy sem. Az irodalomkutatás segédkönyvei c. sorozat egyes kötetei, amelyet a BME Központi Könyvtárának munkatársai állítottak össze, bizonyos műszaki szakterületek művelői számára javasolnak kutatási módszereket [5].

Az e témákban megjelent művek tömörek, érthetőek. Közös jellemzőjük, hogy tartalmilag és módszertanilag nem egységesek. A tartalmi tarkaság az oktatási intézmény igényeihez való igazodással magyarázható, kevésbé indokolható azonban a módszertani megoldások sokfélesége.

A szakirodalomkutatási ismeretek oktatása a műszaki felsőoktatási intézményekben

A szakirodalmi ismeretek oktatásának egyik úttörője a SEFE. Itt már 1960 óta aláírásköteles a szakirodalmi forrásismeret c. tárgy. Az oktatásra szánt 6 órát a szakmai képzéshez igazodva illesztették a tanrendbe: a faipari üzem-mérnökhallgatók az első félévben, a faipari mérnök és erdőmérnök hallgatók az 5. félévben vesznek részt a foglalkozásokon. A könyvtár és az egyetem vezetésének jó kapcsolatából adódik, hogy az előadás és gyakorlatok beosztásával járó szervezési munkából a dékáni hivatalok tetemes részt vállalnak. Így a faipari, illetve erdészeti végzettségű könyvtári munkatársaknak valóban csak az oktatással kell törődniük. Az elhangzó 4 órás előadás részben egyetem- és könyvtártörténeti ismereteket nyújt, részben pedig a könyvtárhasználati és irodalomkutatási alapokkal, valamint a szakdolgozat-készítés, cikkírás módszerével foglalkozik. Az előadást igen kedvelté teszi, hogy az egyetem műemlékkönyvtárában tartják, s így a hallgatók közvetlen közelről ismerkedhetnek meg a könyvtörténeti ritkaságokkal. A gyakorlatok feladata az irodalomkutatás módszereinek ismertetése és készséggé fejlesztése. Az irodalomkutatási példákat a helyszínen, az oktatótól kapják a hallgatók, de ha konkrét feladattal jelentkeznek, természetesen annak a témának az irodalmát kereshetik. Egy kísérleti időszakban (az 1983/84. tanévben) egy féléven át heti két órát kapott a könyvtár a szakirodalmi forrásismeret oktatására, gyakorlatilag azonban ez az időtartam nagyon hosszúnak bizonyult. Az oktatási segédletként 1967-ben megjelent jegyzet újbóli kiadását egyelőre nem tervezik [6].

A VVE-n a hetvenes évek vége óta folyik irodalomkutatási képzés. Az oktatást a könyvtár szervezi a másodéves hallgatóknak, a negyedik félévben. A négyórás előadás a kiadványtípusokkal, a könyvtárhasználat alapjaival, a tájékoztató eszközökkel és a számítógépes szakirodalomkutatás lehetőségeivel foglalkozik. A négyórás gyakorlaton a könyvtár kézikönyvtárával, valamint a referáló folyóiratokkal ismerkednek meg a hallgatók. Különösen nagy súlyt fektetnek az oktatók a Science Citation Index és a Chemical Abstracts használatának bemutatására és a hallottak begyakorlására. Ezt a munkát a könyvtár által szerkesztett útmutató segíti [7].

Úttörő jellegű a VVE Könyvtárának az a törekvése, hogy az előadásokat és gyakorlatokat audiovizuális eszközök használatával teszik szemléletessé: a könyvtárat ismertető filmet, illetve a referáló folyóiratokat bemutató hangosított diafilmet vetítenek.

A miskolci NME-n – bár kezdetben próbálkoztak vele – nincs szakirodalomkutatási oktatás. A miniszteri utasítás megjelenése előtt, vele egyidőben kiadták ugyan a bányászat és kohászat szakirodalmában való keresést könnyítő útmutatókat, de ezeket intézményesen nem használják [8, 9]. Az eleinte 3x2 órás gyakorlatokat igényhiány miatt megszüntették [10]. Csak egyénileg tájékoztatják a hozzájuk fordulókat. Egyes oktatók szükségesnek látják a hallgatók szervezett eligazítását a szakirodalomkutatási ismeretekben, így az ő kérésükre csoportosan is fogadnak hallgatókat. Jelenleg a gépi információkeresés kifejlesztésén és a hallgatók e munkába történő esetleges bevonásán munkálkodnak.

A KKMf az 1980/81. tanévtől kezdve tette kötelezővé hallgatói számára a tárgy felvételét [11]. A II. és III. évben egyaránt 4–4 órás foglalkozások 2–2 órás előadásra és 2–2 órás gyakorlatra oszlanak. A II. évben a főiskola könyvtárát és az ottani kutatási lehetőségeket, a III. évben pedig az OMIKK szolgáltatásait ismerik meg a résztvevők. A katalógusokat, olvasótermeket, kutatási lehetőségeket az OMK olvasószolgálatának dolgozói mutatják be. Mivel a hallgatók a saját maguk által választott téma irodalmát kereshetik, a foglalkozásokat nagyon hasznosnak tartják.

A győri KTMF hallgatói az 1979/80. tanévtől kezdve ismerkedhetnek meg szervezett formában a szakirodalomkutatás módszereivel. Az oktatás bevezetését a járműgépész tanszék kezdeményezte, és egyben lehetőséget is biztosított ahhoz, hogy a foglalkozásokat az elméleti autógépészet tárgy órakeretének terhére tartásák. A 6. félévre ütemezett 2 órás előadás és 2 órás gyakorlaton mutatják be a könyvtáros munkatársak az irodalomkutatás eszközeit és használatuk módját. Frissen szerzett tudásukat a hallgatók a tananyaghoz kapcsolódó vagy szabadon választott téma irodalmának keresésével próbálhatják ki. Az 1984/85. tanévtől kezdve ez a rendszer némileg megváltozott: az oktatás előrekerült a 4. félévre, időtartama pedig 4+4 órára nőtt. A legna-

gyobb lépést azonban az jelenti, hogy már nemcsak az autógépész, hanem valamennyi hallgató számára kötelezővé vált a részvétel, hiszen ezentúl a Munkavédelem c., mindenütt kötelező tárgy részeként tartják a foglalkozásokat. Az irodalmazáshoz szükséges ismereteket jegyzet foglalja össze [12].

A BDGMF-en most folyik az oktatás szervezése. A másodéves hallgatók két óra előadás és két óra gyakorlat során ismerkednek meg az alapokkal. A könyvtáros munkatárs bemutatja a főiskola könyvtárát, és elvezeti őket az OMK-ba is.

A pécsi Pollack Mihály Műszaki Főiskolán 1983-ig bezárólag két órába tömörítve mondták el a harmadéves hallgatóknak a legfontosabb irodalomkutatási tudnivalókat. Azóta gyakorlatilag megszűnt az oktatás, csak az egyéneknél a könyvtárhoz fordulókat látják el jótanácsokkal. A kutatással kapcsolatos tudnivalókat a főiskola által kiadott jegyzet foglalja össze [13].

A szakirodalmi ismeretek oktatása a Budapesti Műszaki Egyetemen

A BME Központi Könyvtára a nemzetközi tapasztalatokat felhasználva, főleg a vegyészmérnökképzés igényét szolgálva, hazai viszonylatban elsőként indította meg a szakirodalmi ismeretek oktatását. A szervezéssel kapcsolatos munkákat a könyvtár Tájékoztató és Módszertani Osztályának mérnök munkatársai végzik. A karok profiljának megfelelően ők állítják össze a tárgy tematikáját, ők tartják a kapcsolatot a dékáni hivatalokkal, és természetesen ők felelősek az oktatás lebonyolításáért is. A tárgy előadásait minden érdekelt kar feltünteteti a megfelelő évfolyam órarendjében. A kiscsoportos foglalkozások időpontjainak rögzítése a gyakorlatvezetőre hárul, akinek a hallgatók szabadidejére kell az órákat beosztania. Az oktatás jellege, tematikája és menete karonként különböző.

A *vegyészmérnöki kar* – elsőként az egyetemen – 1958-ban tette kötelezővé a tárgy hallgatását. Az 1978-as oktatási reform óta a vegyészhallgatók a 3. félévben 2 óra előadás és 3 óra gyakorlaton, a 8. félévben 1 óra előadás és 3 óra gyakorlaton vesznek részt. Az oktatás szorosan illeszkedik a szerves kémia oktatásához: a hallgatóknak egy-egy – a tanszék által megadott – vegyületet kell előállítaniuk irodalomkutatás eredményeinek felhasználásával. Ezzel a módszerrel megvalósul az az elképzelés, hogy az irodalomkutatás ne jelentsen külön megterhelést, esetleg értelmetlennek tűnő időtöltést a hallgatók számára, hanem megtanulják, hogy a szakirodalom a tudományos munka része és eszköze. A foglalkozásokat a szerves kémia tanszék oktatóival karöltve a könyvtár vegyész szaktájékoztatói vezetik, a hallgatók munkájának eredményességét pedig a tanszék bírálja el. A vegyészeti tájékoztató eszközök-

ben való eligazodást, az irodalomkutatási munka elvégzését jegyzetek kiadásával segítette a BMEKK és a vegyész-mérnöki kar [16, 17].

Üttörő munkát végzett a kar abból a szempontból is, hogy elsőnek adott módot hallgatóinak arra, hogy az OMIKK online irodalomkutatását használják. A keresés költségeit először a könyvtár, majd a szerves kémia tanszék vállalta magára.

Az egyetem többi kara a miniszteri utasításra lassabban reagálva, később vezette be tantervébe az irodalomkutatási ismereteket. Ennek a tarkaságnak az az oka, hogy *eltérő a karok oktatói gárdájának a szakirodalmakutatással kapcsolatos véleménye*: ahol lépést tartanak a világ szakirodalmával, ott hamarabb bevezették a szakirodalmi ismeretek oktatását, ahol ez a kényszer kevésbé érvényesült az adott tudományterület jellegéből következően, ott a mai napig sem foglalkoznak az oktatással.

A *villamosmérnöki kar* nappali tagozatán a 9. félévben tart egy kétórás előadást a villamosmérnök szaktájékoztató. Röviden ismerteti az ETO rendszerét, a katalógusokat és a villamosmérnökök számára legtöbb információt tartalmazó magyar és angol nyelvű referáló folyóiratokat. A kar szervezett gyakorlatokat nem igényel. Így a diplomaterveket készítő hallgatók egyénileg fordulnak az előadóhoz, aki megadja nekik a kutatáshoz szükséges információkat.

Az *építőmérnöki kar* nappali tagozatán sem előadás, sem gyakorlat nincs. A hatodéves levelező hallgatók számára azonban előírták a tárgy felvételét félévi 5 óra időtartamban. Az építőmérnök szaktájékoztató egyórás előadáson ismerteti az irodalomkutatás elméleti tudnivalóit, majd a négyórás gyakorlati foglalkozáson a diplomaterv elkészítését segítő bibliográfia összeállítását kezdi el. A munkát részben a BMEKK-ban, részben az OMIKK-ban végzik.

Az *építészmérnöki karon* az 1984/85. tanévig bezárólag fakultatív volt a szakirodalmi ismeretek hallgatása. Az építész szaktájékoztató a 8. félévben figyelemfelkeltő előadást tartott az építészeti irodalomkutatásban használt eszközökről, a hatórás fakultatív gyakorlaton pedig a gyakorlati tudnivalókat ismerhették meg a jelentkezők. A foglalkozások látogatottsága gyér volt. Ennek oka abban kereshető, hogy tanulmányaik szemszögéből nézve viszonylag késői időszakban került sor az oktatásra. Az építészhallgatók ugyanis már a II.–III. évben sok olyan feladatot kapnak, amelyet irodalomkutatás nélkül nem tudnának megoldani. Így akkor keresik fel egyénileg az építész szaktájékoztatót, amikor ténylegesen szükségük van az információra. Ennek a ténynek a figyelembevételével a kar úgy döntött, hogy az 1985/86. tanévtől kezdve az elsőévesek részére a tervezés alapjai címen bevezetésre kerülő tárgy keretén belül 1x2 órában mondja el az építész szaktájékoztató a legfontosabb ismereteket, és azt, hogy hova kell fordulni, ha irodalomkutatással kapcsolatos problémájuk akad.

Az ötödéves *közlekedési mérnök* hallgatókat 1969-ben kötelezték a 4 órás előadáson való részvételre. A hallgatók véleményének figyelembevételével az oktatást már egy év múlva a 6. félévre helyezték át. Időtartama is kibővült: a 4 órás előadást 6 órás gyakorlat követi. A kiscsoportos foglalkozásokat az építőmérnök munkatárs tartja. Az előadásokon az ETO felépítését és a katalógusokat, a referáló szolgáltatásokat ismerteti. A gyakorlatokon a hallgatók személyre szóló téma irodalmát keresik. A témákat a féléves tervezési feladat keretében a szaktanszékek adják, és a feladat kiírásában a téma bibliográfiájának összeállítása és tématanulmány készítése szerepel. Az aláírás feltétele: a hivatkozás szabályainak megfelelően elkészített bibliográfia bemutatása.

A karral való kiváló együttműködés eredményeképpen 1983-tól kezdve a levelező tagozat ötödéves járműgépész, építőgépész és anyagmozgató gépész hallgatói számára is kötelezővé tették a szakirodalmi ismeretek hallgatását félévi 5 órában.

A *gépészmérnöki karon* 1968-tól fakultatív jelleggel indult oktatást 1974-ben tették kötelezővé az ötödéves hallgatók számára a 10. félévben. Az időpont fokozatosan az alacsonyabb évfolyamok felé tolódott: 1976 óta a 9. félévben, 1982 óta pedig az 5. félévben került sor a foglalkozásokra. Az átmeneti időszakban két tanévben, az akkori negyedéveseknek is kötelező volt a részvétel. Ez a két év alkalmat adott arra, hogy összehasonlítsuk, melyik félévben hasznosíthatók legjobban a hallgatók. Tapasztalataink azt mutatták, hogy azok a hallgatók voltak a legaktívabbak a gyakorlatokon, akik féléves tervezési feladatok irodalomkutatási munkáit végezték, tehát a 7. félév hallgatói.

A foglalkozások jelenleg 2 óra előadást és 6 óra gyakorlatot foglalnak magukba. Az előadás célja az érdeklődés felkeltése és az alapfogalmak megismertetése. A gyakorlaton a résztvevők szabadon választott téma szakirodalmát kereshetik. Kivételt képeznek azok a tankörök, ahol önálló kísérleti munka címen új tantárgyat vezettek be. Ennek keretén belül mindenki személyre szóló témát kap a szaktanszéktől, amelyet félév végéig minden részletében ki kell dolgozniuk. A munka első lépéseként a téma irodalmának felkutatását írták elő. Így tehát őket – akárcsak a közlekedési mérnök hallgatókat – maga a tanterv tette érdekeltté az irodalomkutatási gyakorlaton végzett munkában.

A gyakorlatok színhelye a BMEKK és az OMIKK. A Műgyetemi Könyvtárban az ETO rendeltetését, felépítését és az ETO jelzet alkotásának módját ismerik meg a hallgatók. Bemutatjuk a magyar nyelvű és – a szakterülettől függően – az idegen nyelvű referáló folyóiratokat és használatukat, foglalkozunk a folyóiratcímek rövidítésének feloldási lehetőségeivel is. (Komoly gondot okoz ugyanis, hogy a szakirodalmi tájékoztatókban rövidítik ugyan a folyóiratok címét, rövidítésjegyzéket azonban

sem a füzetekhez, sem a kötetekhez nem csatolnak.) A referáló folyóiratokból keresett folyóiratcikkek lelelyének meghatározása után könyvtárhasználati tudnivalókkal ismertetjük meg a résztvevőket: hogyan kaphatják kézhez a kiválasztott folyóiratokat, hogyan kereshetnek a katalógusokban stb.

Az OMIKK-ban a hallgatók a gyakorlatban ismerkedhetnek meg a figyelőkartonok és a magyar folyóiratokban megjelenő műszaki cikkek katalógusával, valamint a fordításkatalógusokkal. Ez utóbbiak használatának fontosságát külön kihangsúlyozzuk, mivel a hallgatók többségének nyelvtudása nem elegendő ahhoz, hogy szakcikkeket tudjon olvasni. Ismertetjük az OMIKK egyéb szolgáltatásait és a beiratkozás körülményeit is.

A gyakorlathoz – segédeszközként – a gépészmérnöki kar által kiadott Irodalomkutatási segédlet gépészmérnök-hallgatók részére c. segédletet javasoljuk, amely a hallgatói felmérésben jelzett igény alapján készült [18].

A *műegyetemi gyakorlatot áttekintve* meg kell állapítanunk, hogy a karok által az évek során mind jobban igényelt szakirodalomkutatási oktatás további kiterjesztésének objektív akadályai vannak. A gyakorlatokat a könyvtár kutatótermében tartjuk, mivel itt található a munkaeszközként használt ETO betűrendes mutatói és táblázatai, a különböző referálólapok stb. Mivel az egyetem újabb, csak oktatáshoz használandó helyiséget nem tud biztosítani, újabb tanulócsoportokat egyáltalán nem, kutatókat is csak korlátozott időben tudunk fogadni.

A gyakorlatok lefolytatásának módja általában bevált. Természetesen állandóan változtatjuk, javítjuk módszereinket a változó igényekhez igazodva, az újabb tájékoztató eszközöket felhasználva. A számítógépes irodalomkeresés felhasználására egyelőre anyagi okok miatt nem vállalkozhatunk. 1981-ben kísérlet gyanánt végeztünk egy számítógépes irodalomkereső gyakorlatot a Mérnök-továbbképző Intézet néhány hallgatója számára, de ennek költségeit a Mérnök-továbbképző vállalta. Mint már említettük, a negyedéves vegyészhallgatók egy részének szintén lehetőséget nyújt a szerves kémia tanszék az online irodalomkutatásra az OMIKK-ban. Mivel azonban ennek a legkorszerűbb kutatási módszernek a megismerését mindinkább igénylik a hallgatók, törekszünk arra, hogy ha lassan, fokozatosan is, de előbb-utóbb bevezessük tematikánkba.

Összefoglalás

Megállapítható, hogy országos viszonylatban a szakirodalmi ismereteknek a műszaki felsőoktatási intézményekben való oktatását elrendelő, lassan húsz éves miniszteri utasítás és a közel tíz éves elnöki tanácsi törvényerejű rendelet végrehajtása sok kívánnivalót hagy maga után.

Ennek egyik oka az lehet, hogy a *műszaki egyetemek és főiskolák oktatószemélyzete* – tudományterületől és oktatási módszertől függően – *ritkán igényli a hallgatóktól a szakirodalomban való tájékozódást*, megelégszik a tankönyv, illetve a jegyzetek ismeretével. Ez abból a tényből is fakadhat, hogy sokszor maguk az oktatók sem ismerik a tájékoztató eszközöket és a célnak leginkább megfelelő irodalomkutatási módszereket. Azok az oktatók ugyanis, akik mindezek bonyolultságával tisztában vannak, és magasra helyezik a mércét, rendszeresen elküldik hallgatóikat a könyvtárba, önálló irodalomkutatásra serkentik őket. Azokon a főiskolákon és egyetemeken, ahol fontosnak tartják a hallgatók információellátását, az intézmény vezetése törekszik arra, hogy a könyvtárral karöltve, szervezett keretek között oldja meg a szakirodalomkutatás módszereinek oktatását.

Az utasítás általános végrehajtását késeleltetheti az a tény is, hogy az *oktatás eredményessége nem fejezhető ki mérőszámokkal*. A hallgatóknak csak egy része válik rendszeres kutatóvá már egyetemi éveit alatt, más részük sokszor csak évek múlva hasznosítja (ha egyáltalán hasznosítja) a hallottakat. Ezért a könyvtárosok úgy érezhetik, hogy ez a munkájuk hiábavaló: elegendő lenne csak az önként jelentkező kisebbséget ellátni tanácsokkal, ehhez nem kellene terem- és eszközbiztosítással, szervezési tennivalókkal foglalkozni. A szervezett oktatásnak azonban feltétlen előnye, hogy egy-egy szakterületen belül viszonylag egységes keretek között ismerteti meg a jövő mérnökeivel munkájuk egyik eszközének, a szakirodalomnak a használatát. A felsőoktatási tanulmányok célja a diploma megszerzése és a gyakorlati életre való felkészülés, az a képesség, hogy az új feladatokat a legcélszerűbben és leggyorsabban tudják elvégezni; ehhez pedig az irodalom nyújtja a legnagyobb segítséget. Használata, keresése azonban csak önálló munkával sajátítható el, az irodalomkutatási gyakorlatokon pedig éppen ezzel az *önálló munkával* kerülnek testközelbe a jövő szakemberei.

Felhasznált irodalom

1. A Művelődésügyi Miniszter 169/1966. (MK 21) MM sz. utasítása = Művelődési Közlöny, 10. köt. 21. sz. 1966. p. 307.
2. A MN Elnöki Tanácsának 1976. évi 15. sz. törvényerejű rendelete a könyvtárakról = Magyar Közlöny, 45. sz. 1976. p. 530–533.
3. 204/1984. Műv. K. 14. MM számú útmutató a felsőoktatási könyvtárak működtetéséhez = Művelődési Közlöny, 28. köt. 14. sz. 1984. p. 639–644.
4. NAGY Ilona: Gépészmérnök-hallgatók véleménye a „Szakirodalmi ismeretek” c. tárgy oktatásáról = Műszaki Egyetemi Könyvtáros, 11. köt. 1. sz. 1974. p. 21–27.

5. A szakirodalomkutatás segédkönyvei 1–7. (Egyetemi segédkönyv.) Szerk. Héberger Károly. Bp. Tankönyvk. 1966–1972.
6. HILLER István: Szakirodalmi ismeretek. Sopron, EFE, 1967. 68 p.
7. DÖMÖTÖR Lajosné–EGYHÁZI Tiborné–KOVÁTS Zoltán: A kémiai szakirodalomkeresés vázlata. Veszprém, 1983. 30 p.
8. B. NAGY Ernő–ZIRCZ Péter: Bevezetés a szakirodalmi alkotómunka technikájába. Miskolc, NME és Népművelési Propaganda Iroda, 1967, 199 p.
9. UHLMANN Aladár–ZIRCZ Péter–ZSIDAI József: Útmutatás a bányászati irodalomhoz. Miskolc, NME 1964, 199 p.
10. ZSIDAI József: A bányászati információs rendszerről és az információs ismeretek egyetemi oktatásáról. = Bányászati és Kohászati Lapok – Bányászat. 111. köt. 5. sz. 1978. p. 346–349.
11. KRASZNAI Mihályné: Könyvtárhasználati oktatás egy műszaki főiskolán = Könyvtáros, 32. köt. 11. sz. 1982. p. 658–660.
12. IVÁN Margit: Szakirodalmi forrásismeret. Oktatási segédlet az autógépész hallgatók számára. Közread. a Közlekedés és Távközlési Főiskola, Győr.
13. DALLOS Lajos: Szakirodalmi információkutatás. Pécs, Pollack Mihály Műszaki Főiskola, 1980, 40 p.
14. FARKASNÉ TAUBER Márta: Az információs forráskutatás módszereinek elsajátítása a vegyészeti felsőoktatás keretében = Felsőoktatási Szemle, 12. köt. 10. sz. 1963. p. 616–620.
15. FUX Lajos–KONKOLY THEGE Csabáné: Könyvtárhasználati útmutató vegyész mérnök-hallgatók számára. Bp. BME 1981, 58 p.
16. WOLFNER András: Bevezetés a szerves kémia szakirodalomkutatásba. Bp. Tankönyvk. 1980, 71 p.
17. FRANK Róza: Irodalomkutatási segédlet gépészmérnök-hallgatók számára, Bp. Tankönyvk. 1983, 80 p.
18. BALÁZS János–HÉBERGER Károly: Az egyetemi hallgatók könyvtárismereti és szakirodalom-kutatási oktatása a hazai műszaki egyetemeken = TMT 17. köt. 11–12. sz. 1970. p. 865–881.
19. ENGLÓNER Erika–GÁSPÁRNÉ DEMETER Judit: Tájékoztató a műszaki egyetemi könyvtárak második szakmai szemináriumáról = Műszaki Egyetemi Könyvtáros, 16. köt. 1. sz. 1979. p. 5–15.
20. FREY Tamásné: Előterjesztés a szakirodalmi ismeretek tartalmi és szervezeti korszerűsítése tárgyában. Bp. 1975. júl. 16.
21. H. NÉMETH Zsófia: A bibliográfiai ismeretek és a tudományos munka alapjainak oktatása = Felsőoktatási Szemle, 11. köt. 9. sz. 1962. p. 543–549.
22. H. NÉMETH Zsófia: A bibliográfiai ismeretek és a tudományos munka alapjainak oktatása = Felsőoktatási Szemle, 11. köt. 12. sz. 1962. p. 729–734.
23. HÉBERGER Károly: Folyik-e az irodalomkutatás oktatása a hazai mérnökképzésben = Gépipar, 1982. okt. 4. p. 4.
24. HÉBERGER Károly: Információhasználat – információs bázis = Felsőoktatási Szemle, 28. köt. 7/8. sz. 1979. p. 401–411.
25. HÉBERGER Károly: Jelentés a szakirodalomkutatás oktatásának helyzetéről. Bp. 1969. jún. 24.
26. HILLER István: A könyvtár szerepe az oktatás, a kutatás és a gyakorlat feladatainak ellátásában = Felsőoktatási Szemle, 29. köt. 1. sz. 1980. p. 44–49.
27. PANTÓ Dénes: Műszaki-tudományos tájékoztatásunk fejlődéséről = Bányászati és Kohászati Lapok. Bányászat. 111. köt. 2. sz. 1978. p. 85–94.
28. RUZSÁSNÉ FALUHELYI Klára: A könyvtár szerepe a képzésben = Felsőoktatási Szemle, 28. köt. 12. sz. 1979. p. 723–729.
29. SZABÓ Sándor: Néhány gondolat a tájékoztatási ismeretek oktatásáról = Könyvtári Figyelő, 26. köt. 2. sz. 1980. p. 176–177.
30. TÓTH Józsefné: Beszámoló a Magyar Könyvtárosok Egyesületének 15. vándorgyűléséről. Győr, 1983. augusztus 25–27. = Műszaki Egyetemi Könyvtáros, 20. köt. 2. sz. 1983. p. 12–27.

FRANK, R.: Az irodalomkutatás oktatásának helyzete a magyar műszaki egyetemeken és főiskolákon

A szakirodalomkutatás oktatását elrendelő 1966. évi miniszteri utasítás végrehajtása késlekedik. Ennek oka egyrészt abban kereshető, hogy az oktatás tárgyi és személyi feltételeit nem tudja valamennyi műszaki egyetem és főiskola megvalósítani, másrészt eltérők az intézmények oktató személyzetének a hallgatók szakirodalmi tájékozottságával kapcsolatos igényei. A magyarországi műszaki felsőoktatási intézmények eddigi tapasztalatai ezeket a feltételezéseket támasztják alá.

FRANK, R.: The status of education of bibliographic information retrieval at the technical universities and colleges in Hungary

The reasons of the delay in execution of an 1966 government directive decreeing the education of bibliographic information retrieval were analysed. One reason is that the objective and personnel conditions for the education have not been available at some of the technical universities and colleges, another is the different views and requirements of the education staff at the universities regarding the bibliographic information needs of the students. The experiences in Hungarian technical universities support these assumptions.

ФРАНК, Р.: Состояние обучения составлению библиографии в университетах и институтах ВНР

Выполнение Постановления Министров (1966 г.) об обучении студентов составлению библиографии запаздывает. Причина этого в том, что с одной стороны, не все технические вузы могут обеспечить необходимые предметные и кадровые условия, с другой стороны, расходятся взгляды преподавателей вузов относительно информированности слушателей по специальной литературе. Опыт технических вузов ВНР подтверждает это предположение.

FRANK, R.: *Stand des Fachliteraturrecherchen-Unterrichts an den technischen Universitäten und Hochschulen in Ungarn*

Die ministeriale Verfügung über den fachliterarischen Unterricht vom Jahre 1966 wird nur mit Verzögerung verwirklicht. Der Grund hierfür liegt teils darin, dass nicht in jeder technischen Universität und Hochschule die personellen und sachlichen Bedingungen des Unterrichts gegeben sind, teils sind die seitens der Hochschullehrer an die Hörer gestellten Anforderungen hinsichtlich ihrer fachliterarischen Kenntnisse unterschiedlich. Diese Annahmen werden durch die bisherigen Erfahrungen an den ungarischen technischen Hochschulinstitutionen unterstützt.

ÁSZ bolt

Az ÁSZ az ÁPISZ Kereskedelmi Vállalat és a Számítástechnika-Alkalmazási Vállalat közelmúltban megnyitott közös számítástechnikai szaküzlete. A Budafoki úti boltban közületi és magánvásárlók egyaránt megtalálhatják mindazokat a termékeket, amelyek a mikro- és kisszámítógépek napi üzemeltetéséhez szükségesek: mágneslemezek, mágnesszalagok, mágnesszalag zárógyűrűk, festékkendők, számítástechnikai szakkönyvek, különféle programok, személyi számítógépes játékprogram kazeták. S mindezek mellett számítógép árusítás is folyik, mely célra külön számítógép bemutató termet is kialakítottak. Az ÁSZ bolt árai kedvezőek. A tőkés importból származó hajlékony mágneslemezek ára például mintegy háromszáz forinttal olcsóbb mint a bizományi kereskedelemben. A két cég közös vállalkozása a mérsékelt árak ellenére is gyümölcsözőnek látszik, legalábbis ezt bizonyítja az első néhány hónap forgalma. Az egyre növekvő igényt érzékelve a SZÁMALK és az ÁPISZ hálózattá kívánja fejleszteni az ÁSZ-t. A második boltot a közeljövőben vidéken nyitják meg.